

JAPANSCH GESPREEK

Uit: Verspreide stukken, 4e druk, 1875, G.L.Funke

1 Japan is in den Haag. 't Werd tyd. Holland is zoo lang in
Japan geweest! De kontravizite liet zich lang wachten. Men zegt
dat de Japannezen bang waren voor 'n soort van *jus talionis*. Ze
vreesden dat Holland van hen vorderen zou dat ze nu ook hùn
5 god zouden vertrappen, en daarom hebben ze gewacht op 'n li-
beraal ministerie. Verbeelje, wanneer GROEN VAN PINSTERER
minister waar geweest, en als voorwaarde van toelating in de
tent van 't haagsche bosch, gevorderd had dat ze den Heidel-
berger zouden aanbidden!

10 Maar de heer GROEN zou dit niet verlangd hebben, want de
Hollanders hebben altyd zorg gedragen hun katechismus onder-
worpen te houden aan de beleefdheid omtrent „vrienden.”

Wat 'n *vriend* is, staat op pagina zooveel van de *Minnebrieven*,
die niet „mooi,, zyn, naar ik hoor.

15 Neen, de Japannezen zyn niet genoodzaakt geworden iets te
vertrappen of te aanbidden. Hoogstens viel men ze wat lastig

~~~~~  
over den koers der *thails*, en over 't gebrek aan perspektief in hun „verlakt.”

20 Van „verlakt” gesproken, men zegt – *men* alweer, de liegende *men* – dat ze groote bestellingen hebben gedaan by den kunstlakker FRANSE, in de Schaggelstraat te Haarlem, en dat ze dien  
25 artist het eereburgerschap in Japan hebben aangeboden, omdat hy op 'n theeblad boomen had geschilderd, nog onmogelyker dan de Japansche. Maar de heer Franse zou geweigerd hebben, zegt  
30 men, omdat-i behoorlyk P. G. is, en dus niets wil te maken hebben met menschen die 'n verkeerd geloof hebben. Als 't waar is, schynt deze heer vaster in de leer te staan dan de hollandsche natie, die zich altyd wist te verdragen met allerlei gelooven, als 't maar voordeel gaf. Deze schelmery heet in de dieventaal der  
kerke: *verdraagzaamheid*.

O, men vertelt van die Japanners allerlei dingen! Zelfs dat ze minzaam waren in de fabriek van den heer ENTHOVEN, wat heel vreemd is in Heidenen, en zeker treffend voor 'n Christen. Ik vraag – en veel dominees vragen dit met my – hoe zyn  
35 toch die menschen zonder genadeleer aan minzaamheid gekomen? 't Is my 'n raadsel. Ernstig gesproken, de zaak is verdacht, en de Japanners moeten *in morâ* gesteld worden, om de wettigheid van 't bezit te bewyzen. De kwestieuse minzaamheid zou intusschen kunnen gedeponereerd worden by de policie – met sterk  
40 aanbevolen recht van gebruik – om later te worden verkocht *ad opus jus habentium*.

Maar dit alles wilde ik u eigenlyk niet zeggen. Ik gaf maar wat van *men*'s onwaarheden vooruit, om 't recht te koopen *men* natedoen, en óók wat leugens te vertellen.

45 Ziehier. Ik ben by de Japanners geweest, en heb met hen ontbeten. De reden myner komst was eigenlyk 'n brandende begeerte om te weten of ze familie waren van „*Kami*” die „van school

~~~~~  
 zou komen” volgens de verzekering van HIERONYMUS VAN ALPHEN. *)

50 Zy erkenden gulweg dat ze deze eer niet hadden, en vroegen wie en wat ik was?

’k Gaf ’n kaartje: MULTATULI, *genie*.

55 De secretaris schreef wat op. Ik gluurde in z’n boekje, en bemerkte dat ik ’n plaatsje kreeg in de rubriek: *industriële zeldzaamheden*, juist onder ’t stuk geschut dat ze hadden zien smelten en vermengen met brons, te Delft.

– *Genie* . . . wat is dat voor ’n beroep?

Ik hemde, kuchte, snoot en snoof, en zei heel onnoozel:

60 – Dat weet ik niet, o *Kami!*
 – Kan je uurwerken maken?
 – Neen, *Kami*.
 – Of parapluïen?
 – Neen, *Kami*.

65 *) (*Noot van 1865.*) Als ’t niet sedert eenigen tyd gemeenplaats ware geworden dezen man laag te stellen, zou ik VAN ALPHEN niet noemen zonder ’t zoo eerlyk praedikaat: *vervelend*. Ik bemerk evenwel dat men ’t eindelyk inziet, en zou me dus de moeite kunnen sparen daarop te wyzen, schoon ’n beetje revanche op den rymelaar die – met God, kerk en verdere nauwtē – den kindertyd van zoo velen tot ’n
 70 hel maakte, niet erg te veroordeelen zou wezen. Maar nu verneem ik dat de verzenmaker BEETS – die, godbeter’t, voor ’n dichter doorgaat! – de party van dien *kinderdichter* op zich neemt, en daarom dit noetje. Kinderpözie – d. i. *pözie voor kinderen* – bestaat niet, m’nheer de kleinzoon van den *redenaar* VAN DER PALM! Wie dit meent, heeft noch
 75 van pözie, noch van kinderen verstand, en zekerlyk verkeert gy in dit geval. Ik mag hiertoe besluiten uit uw wel-ervuld domineesambacht en uw verzenmakery, die – neem ’t me al of niet kwalyk – al heel ellendig is. Ik heb uw *Waterloo-vers* gelezen, en verneem dat de krant-ombreggers u ’n proces zullen aandoen wegens plagiaat. Och,
 80 waarom die arme drommels zoo meedoogenloos te berooven van hun letterkundig eigendom!

~~~~~

– Of *horlogien met ontuchtighedenS?* *)

– Ach neen, *Kami!*

– Verstaje je op de keizersnee?

85 – Ook niet, *Kami* . . .

Maar toch ging me 'n licht op door deze vraag, en voor nog 't dienstmeisje binnentrad, dat de *Kami* had laten roepen om de bekwaamheid te beproeven die hy in my veronderstelde, riep ik met al de verwaandheid van iemand die meent wat ontdekt te hebben:

90

– Dát is 't, *Kami*, ik ben verkeerd geboren!

Weer schreef de sekretaris wat op. Rubriek: *natuurlyke zeldzaamheden*. Ik kwam te staan onder MALCOLM uit *Macbeth*.

– Verkeerd geboren, goed! Maar wat kan je *doen?*

95 – Ik kan nu-en-dan de waarheid zeggen, o *Kami!*

't Heele gezelschap schrikte, en bekeek m'n buik. Die absent was. Hierin vonden zy dan ook de eenige versooning dat ik 'm niet had opengesneden. Maar – dit erkenden zy met Japansche gulhartigheid – waar niets is, verliest zelfs de leugen zyn recht op moord aan de waarheid.

100

Ik weet wel dat de mannen leugen vrouwelyk hebben gemaakt, maar ik verkies nu te zeggen: *zyn* recht. Ik vind niets vrouwelyks in 't liegen.

– En hoeveel inkomen geeft je dat? vroeg de *Kami* belangstellend.

105

– 't Geeft me niets, o minzame *Kami!*

Weer schreef de sekretaris in z'n boekje: „*De waarheid is in*

---

*) (*Noot van 1865.*) *Horlogien met ontuchtighedenS*. Dit kwam dikwyls voor op den jaarlykschen „*eisch*” van Japan. 't Waren horlogies met dubbele kast, waarvan de onderste 'n obscene miniatuurtje bedekte. De vrome Hollanders leverden dat, in *myn* tyd nog, heel liberaal. Zoo zyn ze!

110

~~~~~  
Holland zoo goedkoop, dat ze niet betaald wordt. Maar die 'r leven, hebben geen buik."

– Hebje plezier om hier te ontbyten?

115 – Met genoeg, *Kami*.

En ik nam plaats tusschen *Kami* en *Kami*. Maar de andere *Kami*'s zaten naast elkaer, zooals in Japan gebruikelijk is. En aan 't ondereind der tafel zat 'n *Kami*. Daarop volgde 'n gesprek dat ik zoo goed mogelyk weergeef.

120 – Zeg me toch eens, genie van verkeerde geboorte, hoeveel goden zyn er?

– Precies kan ik 't u niet zeggen, *Kami*. Laat zien . . .

Noorwegen, Zweden, Denemarken, Rusland, Polen, Anhalt-Dessau, Hildburghausen, Monaco . . .

125 – Maar dat is *geografie*. Ik vroeg je naar de goden . . . dat noem je hier, meen ik, *theologie*.

– Zeker, *Kami* Maar de *theologie* berust op de *geografie*, en wel op de politieke. Ieder Staat heeft z'n eigen god, of wel twee . . . één antieke en één moderne. Als 't prinsdom *Hechingen*

130 oorlog krygt met *Rusland*, komt er een konflikt tusschen de goden van die landen. De god van *Nederland* is de beste.

– Waaruit bewys je dit?

– *Kami*, het staat in alle nederlandsche schoolboekjes. En het bleek bovendien by veel gelegenheden. Hy heeft de *Armada* verstrooid, en toen moest de god van *Spanje* beschaamd afdrui-
 135 pen. En toen WILLEM DE ZWYGER vermoord werd . . .

– Waarom noem je dien man „*de Zwyster*?”

– Om al de schoone dingen die hy niet gezegd heeft, *Kami*.

140 Nu, toen was 't volk van *Nederland* erg verlegen om 'n stadhouder, en zocht overal naar iemand die 't wezen wou. Niemand durfde de betrekking aanvaarden, maar *Neerlands-god* was terstond gereed. Hy meldde zich aan . . .

– Hoe weet je dit?

~~~~~  
 – VAN ALPHEN heeft 't hem hooren zeggen:

145   Lalà . . . lalà . . . la, *schrik!*
               En Neerlands God zei: IK!

Dit is duidelyk, *Kami*.

- Ja, zeer duidelyk en overtuigend. En ik zal je niet meer
 zoo telkens om bewys vragen van wat je zegt. Ik zie dat je
 150 vry-wel reden van wetenschap weet te geven . . .
 – Vanwaar ontleent ge die plechtige uitdrukking, *Kami*? Dat
 voorname: „*reden van wetenschap*? 't Klinkt . . .
 – Notarieel? Juist! Wy putten . . .
 – Putteden, zei de tolk.
- 155 – Puttedèn. Wy putteden dat woord uit de handboeken voor
 't notarisambt, die ge ons toezondt, gelyk met de geneeskundige
 werken, 't politiek jaarverslag van Europa *) en de horlogien
 met . . .
 – Met dubbele kast, *Kami*. Doch we dwalen van den weg,
 160 o gy onderzoekende vreemdeling. De god van *Nederland* . . .
 – Ik begryp 't nog niet! Want, eilieve, hoe gaat het dan met
 zoo'n theologischen geografie-god, by scheuring van 'n land, zoo-
 als by u in 1830? En by annexatie, zooals daarginds onlangs,
 en misschien hier weldra?
- 165 – Dat weet ik niet, o *Kami!* Doch juist dáárom is de theo-
 logie zo moeielyk. Als men 't begrypen kon, was 't geen theo-
 logie meer. Dit is dan ook de reden dat de theologen vry zyn
 van militie en schuttery . . .

---

*) (*Noot van 1865.*) Jaarlyks werd er te BATAVIA ten-behoeve van de
 170 Japansche Regeering 'n uitvoerig verslag gemaakt van 't voornaamste
 dat er politiek terrein in EUROPA en AMERIKA was voorgevallen. Vóór
 de openstelling der Japansche havens, was HOLLAND niet de vriend of
 bondgenoot, zooals men voorgaf, maar de *makelaar*, de *kommissionair*,
 de *zeer gehoorzame dienaar en spion* van JAPAN. De Japanners kozen
 175 daartoe de natie van welke zy 't minst te vreezen hadden, en die hun
 't onderdanigst was voor 'n beetje koper, zyde en verlakt.

~~~~~

– Militie? Wat is dat?

– *Kami*, de Franschen – die voor 't meerendeel verkeerd
 geboren zyn – heerschten voor vyftig, zestig jaren in dit land,
 180 en voerden allerlei slechte wetten in. Daartoe behoorde ook dat
 alle jongelieden van achttien jaren moesten loten, om uittemaken
 wie lust had in het soldatenleven, en aanleg voor krygsroem. Toen
 die verkeerd geboren Franschen eindelyk waren weggejaagd door
 WELLINGTON, BLUCHER, den prins van ORANJE, de huzaren van
 185 BOREEL en den god van NEDERLAND, bepaalde men dat de door
 hen gegeven slechte wetten zouden worden gehandhaafd om by
 't volk de afschuw levendig te houden van geweldenary. Is dat
 Japansche thee, o minzame *Kami*?

– Ja, wy hebben ze van OTTO ROELOFS, die 'n depôt heeft
 190 te *Jedo*. Kan je 't proeven, o verkeerd geborene?

– Ja, ze smaakt als 'n wandeling door de wei . . . drie dagen
 na 't maaien.

De *Kami*'s klaptten in de handen van verrukking, nagenoeg
 als 'n Hollander die zyn nationalen roem bazeeren zou op in-
 195 en weer uitvoerden Keulschen Schiedammer.

– Thee is de verheuging des harten, o *Kami*.

– Wat noem je een hart, jy die geboren bent ter slechter ure?

– 't Is 'n boek zonder bladen, welwillende vreemdeling
 die minzaam waart in de yzergietery. 't Is 'n boek waarin
 200 alles geschreven staat wat we doen en laten moeten.

– Is dat te-huur in leesbibliotheken?

– Neen, *Kami*, te-huur is 't niet, maar wel wordt het nu
 en dan verkocht, vooral wanneer 't slecht geschreven is.

– En wie 't verkoopt?

205 – Die behelpt zich zoolang met *principes*, met *dogmen*, met
 gewoonten, met omzien naar *men*'s oordeel.

– *Men*? Wie is dat?

– 't Is 'n dier met veel koppen. 't Voedt zich met bloemen
 en vruchten – de fynste, o *Kami*! – en 't spuwt venyn, pre-

~~~~~

- 210 cies anders-om dan de byen die honing zuigen uit gif. *Men* is yzer
als-i slaat, wolk als ge 'm wilt terugslaan. *Men* is de man die
'r niet is. *Men* spreekt waar-i niet gevraagd wordt, en zwygt
waar-i wordt aangesproken. *Men* schuilt in hoekjes die kleiner
zyn dan hyzelf, en als ge 'm daaruit wilt halen is-i weg, juist
- 215 als wand . . .
– Ik weet al! We zyn te Parys geweest. Maar heb je dan
geen insektenpoeier hier?
– Zeker, neerbuigende *Kami*, maar 't helpt eerst als *men* dood
is. *Men* zou kunnen verdreven worden, als-i niet altyd zorgde
- 220 dood te zyn, begraven en vergeten, vóór de nederlaag. Dan zyn
er nieuwe *men*'s in de plaats, en ze meende dan met 'n paardui-
zend pond gegoten yzer, in de vorm van 'n pop die ze neerzet-
ten op de een of de andere markt, de schuld der oude *men*'s te
betalen. Of liever, ze meenen dit niet eens. De bedoeling is alleen
- 225 zich uittegeven voor beter dan de vorigen. De onoprechtheid van
zoo'n nahulde blykt onder anderen hieruit, dat ze, yzer gevende
voor eerloos onthouden goud, ter-zelfder-tyd steenen werpen op
hen die later weer aanspraak zullen hebben op onnoodig yzer.
– Maar hoe doe je dan om niet te bezwyken?
- 230 – Dit is moeielyk genoeg, *Kami* die gekomen zyt van verre.
Zeer enkelen voeren stryd tot het uiterste – dat zyn de ver-
keerd geborenen – maar de meesten loopen over, en maken ge-
meene zaak met *men*, schoon niemand dit onder vier oogen erkent.
Integendeel, ieder spreekt over *men*, alsof-i daartoe niet behoorde.
- 235 – Hoe kan je dan weten wie 'r toe hoort, en wie niet?
– Dit ziet ge veelal aan den buik . . . die 'r niet is, o *Kami*
wiens gemoed lust heeft in onderzoek. Wie 'n buik heeft, dik,
rond, *formosus* – dat is: vol van vorm, o *Kami!* – vooral on-
opengesneden als 'n bundel preeken, kan verondersteld worden
- 240 tot *men* te behooren. En wie geen buik heeft, is verkeerd gebo-
ren. Maar 't gaat niet altyd door, o *Kami* die wysheid vergadert
als 'n regenbak het water, 't gaat niet altyd door. 't Is daarmee
als met fatsoen . . .

~~~~~

– *Fatsoen?* Wat is dat?

245 – Dat is iets als de lynen die den inhoud beteekenen, en daarvoor worden in-plaats gegeven, omdat 'n lyn goedkooper is dan inhoud. *Fatsoen* is 't stroo dat *men* in papier wikkelt, en waarop men schryft „*heele mans met klink*” om 'n kouzenwinkel te kunnen opzetten met klein kapitaal. *Fatsoen* is 'n speelfiesje dat waarde
250 voorstelt, maar nooit wordt ingewisseld. *Fatsoen* is gekristofleerde deugd . . .

– Ah, *deugd!* Neem nog 'n kop thee, jy die verdiende open-gesneden te zyn . . . drink, verheug je, strek de beenen uit, en zeg me wat deugd is?

255 – Ik wil 't u gaarne zeggen, *Kami* die wysheid opslurpt als aftreksel der bladeren van den struik des levens, maar eilieve . . . 't is gevaarlyk! Beloof ge my, *Kami*, niet te zullen oververtellen wat ik u zeggen zal over deugd? Dat ge 't zeggen zult, noch aan den koning, noch aan den minister, noch aan den eigenaar
260 van uw hotel, noch aan 't meisje dat ge zoo-even liet roepen, noch aan den man die uw laarzen schoonmaakt?

– We dragen geen laarzen. Zeg vry op, jy die geen buik hebt, wees onbeschroomd! Al droegen we laarzen, toch zouden we 't niemand zeggen. Wat is deugd?

265 – *Kami*, ik weet niet wat deugd is.

– Dat dacht ik wel, toen ik vernam dat je niet eens in-staat was horlogien te maken met ontuchtighedens. Maar als je 't dan niet weet, waarom was je dan zoo bevreesd dat we zouden overzeggen wat jyzelf ons niet zeggen kunt?

270 – Dit is 't juist, o deugdzoekende *Kami* die ontuchtighedens liefhebt . . . op horlogien, dit is 't juist! *Men* weet precies wat deugd is, *men* mishandelt den verkeerd geborene die 't niet weet

– Maar zeg me dan, o jy wiens ziel onrecht geboren is, zeg me dan wat *men* voor deugd houdt?

275 – Dit is iets anders, *Kami* van zedelyke waarde en Japansch koper, maar die vertelling is lang, omdat *men* zoo vaak verandert, en de deugd van *men* met-een. Er zyn veel deugden van

~~~~~

men verloren gegaan – de meeste deugd werd niet opgeschreven,
Kami – doch over wat er bewaard bleef, wil ik gaarne alles

280 zeggen wat ik weet.

In den beginne was er deugd . . . niemendal. Men was deugdzaam,
 zoolang er niemand sprak over deugd. Deugd is de eigenschap
 van *deugen*, o taalkundige *Kami*. In den beginne nu, deugde al-

285 les. De koe at gras, zonder dat iemand tegen het beest zei hoe 't moest
 doen om dat te verwerken tot melk en boter. *Men* handelde goed,
men deugde . . . tot 'r menschen kwamen die handleidingen gaven

hoe 'n koe gras moet eten, en *hoe* men doen moest om te deu-
 gen. Die handleidingen voor koeien deden geen kwaad. De stomme
 dieren lazen ze niet. Dit is 'n groote deugd in koeien, o *Kami*. Maar

290 *men* las wel de handleiding om te deugen. Dit was *men*'s eerste
 ondeugd, o *Kami* die wetenschap opslikt als morgendrank. Want
 de natuur van den *mensch* was goed . . .

– Zeg eens, onwelgeschapen vreemdeling, is 't waar, dat je
mensch schryft zonder C. H.? Dat verweet je de knecht by 't aan-
 295 dienen.

– Helaas, ja, o *Kami* wien niets ontgaat. Ik laat nu-en-dan
 die C. H. liggen, als 'n wintermantel in zomertyd. 'k Begryp
 evenwel dat zoo'n knecht dien opneemt, en daarmee heel mooi is.*)

– De eerste natuur dan van den mensch was goed, o *Kami*
 300 die taalkunde samensmelt met wysbegeerte, maar *men* kwam ver-
 tellen *wat goed was*, en van dit oogenblik af had *men* zooveel
 deugden als *men* koppen had, dat is: *legio*, zooals ik reeds zeide,
 o *Kami* die bedreven zyt in onbegrypelykheden. De moeder had
 haar kindje lief. *Men* zei: „hoort, moeders, ge moet uw kinde-
 305 ren beminnen." Als van toen af 'n moeder heel lief was voor
 haar kindje, dacht dit al heel gauw: „je moet wel, *men* heeft
 't je gelast.” 't Lag in de natuur dat er hartelykheid werd

---

*) (*Noot van 1875.*) In vorige uitgaven van dit stukje had ik den
 ballast der *ch*'s e. d. over-boord geworpen. Zie over de oorzaak der latere
 310 veranderingen *Voorbericht by de vyfde en latere uitgaven der Ideën.*

~~~~~  
 geboren uit den omgang tusschen de geslachten. Dit was ook 't
 geval by de ganzen die samen hun jongen bewaken. Maar by
 de ganzen is 't zoo gebleven, omdat er niemand was die 't voor-
 schreef. Kortom, o *Kami* die beminnelyk zyt als 'n echtgenoot
 315 der broeiende ganshèn . . . zyt gy gehuwd?

– Neen, man van tuchteloze wordingsmanier.

– 't Doet 'r niet toe, gy dan die beminnelyk wezen *zoudt* met
 de gegevens van die gans . . . de deugd verdween na 't spreken
 320 òver de deugd, zoo als de stilte verdwynt door geschreeuw òver
 de stilte.

Men maakte deugdEN, die in de plaats kwamen van *deugd*. En
 die gemaakte deugdEN veranderden met de saizoenen, ja by de
 week. Wat heden deugd was, werd morgen ondeugd, en omge-
 keerd. Wie vandaag de deugd omhing van verleden jaar, zou uit de
 325 mode wezen, en worden aangezien voor verkeerd geboren. Wie
 zich kleedt in de deugd van de toekomst, wordt uitgefloten als
 WAGNER's muziek te Parys. De hoofdzaak is, dat men zich om-
 hangt met de deugdEN van den dag. Wie dit goed in acht neemt,
 is *modern*, deugend, deugdzaam.

330 Voor jaren, byv. o *Kami* die zyden stoffen ten-geschenke geeft,
 voor jaren droeg men geloof in JUPITER, VENUS, VESTA, en zulke
 dingen . . . zomerstoffjes die door dichters geweven werden in de
 open lucht. Er waren hier-en-daar schoone teekeningen in die
 weefsels, maar de kleur verschoot in de kou.

335 Daarop volgde 'n tyd lang een warboel van allerlei andere
 godsdiensten . . .

– Ik vroeg je naar *deugd*, o man die de zaken verwacht . . .

ik vroeg naar deugd, en je spreekt van *godsdienst* . . .

– Ge hebt gelyk, *Kami* die prins zyt in juistheid van onder-
 340 scheiding. 't Was eenmaal hier-en-daar deugd, z'n medemenschen
 op te eten. *Men* was daar tégen, en bepaalde dat *verbranden* be-
 ter was . . . om de vroolykheid. Want vuur geeft licht, o *Kami*
 die natuurkunde inzuigt als 'n spons, en licht geeft opgewektheid.
Men verbrandde al wat andere deugdEN had dan *menzelf*. Op 't

~~~~~

- 345 laatst verveelde dat voortdurend illumineeren – ge kunt dit weten, o *Kami* die rondgevoerd zyt tusschen de reien gasvlammen voor de tent in 't bosch – 't voortdurend illumineeren verveelde, men sloeg de menschen 't hoofd af, dat voor velen 'n klein verlies is. Nog later bedacht *men* andere middelen om
- 350 te dwingen tot *men's* deugden. *Men* smoorde de patienten. Dat is *men's* goedkoopste en de thans gebruikelijke manier.
 – Welke andere deugden meer zyn thans in de mode, o man die 'ondeugend zyt ter-wereld gekomen?
 – Ge hebt bemerkt, vorschende *Kami* die 't onderste be-
- 355 geert uit de kan van m'n gemoed, dat ik huiverig was u te spreken over dit onderwerp. 't Heeft me niet mogen gelukken uw scherpzinnigheid te ontwyken, daar ze doordringt tot de diepte myner ziel, als 'n belastinggaêrder tot de bodem van de geldla. Doch nu, o *Kami*, voor ik my uitlaat over de deugden van
- 360 den dag, eisch ik van u 'n plechtigen eed. Zweer me by . . .
 – Goed, goed, we zweren. Ik zweer, en *Kami* zweert, en ook wordt er gezworen door *Kami* die daar in den hoek zit.
 – Gylieden zweert my niet te verraden?
 – Dat zweren we, man die lankdradig zyt door verkeerde
- 365 geboorte.
 – Hoort my; *Kami*, gy die aan 't hoofd staat der boodschappers van verre: en gy *Kami* die in 't midden staat, en gy *Kami* die daar staat aan den staart des gezantschaps, er zyn thans *twee* deugden. Hare namen zyn *kuischheid* en *eerlyk-*
- 370 *heid*. En die twee zyn één, o *Kami*. En de naam van die eene deugd – die twee is – de naam van die deugd . . .
 – Ga voort, man van onmogelyke daarstelling!
 – De naam van die eene deugd, o *Kami* . . . hebt ge 'n paar duizend *thails* voor my te-leen?
- 375 – Onmogelyk! We hebben juist onzen laatsten *thail* uitgegeven.
 – Dan durf ik u den naam van die ééne deugd niet zeggen, o *Kami* die meenen zoudt dat ik u uitschold voor 'ondeugend, omdat ge uw laatsten *thail* uitgaaft.

~~~~~

380 – We zullen 't ons niet aantrekken. Wy Japanners behelpen ons met Japansche deugd. Zeg op, man wiens ziel krom is . . .

– De naam van die deugd, o *Kami* . . .

Juist kwam de knecht binnen, die de courant bracht.

– Zou je ons de courant willen voorlezen en verklaren jy vreemdeling in 't land van je geboorte?

385 – Met genoegen, deugdzame *Kami*.

– Waarom noem je my nu deugdzaam?

390 – *Kami*, ik zag dat de knecht die u de krant bracht, terzelfder-tyd u 'n brief overreikte. Dien brief hebt gy geopend, en ik bemerkte den weerschyn der deugd op uw gelaat, toen ge daarin een wissel ontdekte . . .

– Tèt, zei de *Kami* die tolk was.

395 – Zooals ge verkiest, *Kami*, *Té, é, té, tèt*, als dit aangenamer klinkt in uw ooren die ge ongeschonden meebracht van zóóver! Ik zag, o *Kami*, hoe gy u verheugdèt en verblyddèt toen gy bemerkèt dat die brief den wissel bevattède, dien gy verwachtèt.

De tolk was opgetogen over m'n getèt.

400 – Ja, *Kami*, ik zag den gloed der eerlykheid op uw gelaat, en verheugde my over den welstand uwer ziel. Daarom noemde ik u deugdzaam.

– En de kuisheid?

– Die zal niet achterblyven, o *Kami*. Met uwen wissel . . . hoe groot is hy?

– Dertien-duizend *thails*.

405 – Met uwen wissel kunt ge alle afwykingen van onthouding bedekken, die men u zou aanrekenen als *onkuisheden*, indien gy dezelve niet bedekte. .

– Tèt, zei de tolk.

410 – Als gy die *niet* bedektèt met uwen wissel. Meent ge, o *Kami* die de deugden ontvangt in wissels, over de post, dat het Ne-

~~~~~

derlandsche gouvernement, steeds uitblinkende in allerlei deugden van den dag, uw leverancier zou geweest zyn in *ontuchtigheden*, indien gy *ondeugdzaam* genoeg waart geweest, die niet te betalen in Japansch koper en verlakte prezenteertrommeltjes?

415 Neen, *Kami!* Wat gemeen zou gevonden zyn in 'n armen drommel, werd in Nederlandsche oogen, edel, groot en kuisch, zoodra 't uitging van 'n bestuur, zoo ryk in verlakte deugd als 't Japansche. En meer nog, *Kami* . . . mag ik u verzoeken 't kamermeisje te laten roepen? En de knecht ook? Maar één voor één.

420 De knecht kwam eerst, omdat het kamermeisje les nam in 't Japansch.

– Zeg me, o knecht, zyt ge deugdzaam.

– Ja, m'nheer, heel deugdzaam.

– Dat zou 'k hem niet aangezien hebben, riepen alle

425 *Kami*'s. Hy ziet er niet uit als iemand die behoorlyke wissels in z'n portefeuille heeft.

– Een oogenblik, o belangwekkende vreemdelingen die te hoog staat om 't kleine te verachten. Er is groote deugd, en kleine deugd. Ik gis dat we hier 'n voorbeeld hebben van kleine

430 deugd. Zeg my, o knecht die in deugden gezegend zyt boven veel knechten en heeren, zyt gy eerlyk?

– Ja m'nheer, want dat duurt het langst. 'k Heb hier zes gulden in de week, en vollen kost.

435 – Ziedaar de eerlykheid in eenvoudigsten vorm, o *Kami*. Zoo eenvoudig als 't lampekapje, dat ge op uw hoofd hebt gezet in plaats van 'n hoed. De man berekent . . . zeg eens, knecht, als ge *niet* eerlyk waart, hoeveel hadt ge kunnen stelen op-éénmaal?

– Eens wel duizend gulden, m'nheer! Maar dan was ik weggejaagd.

440 – Juist. Let nu goed op, *Kami*. Deze man verdient zes gulden in de week, en „den kost.” Stellen we dit op vyfhonderd 's jaars. De gemiddelde knechts-carrière zal wel dertig jaar zyn. De belooning der eerlykheid van dezen man komt derhalve neer

~~~~~

445 op vyftienduizend gulden. 't Is dus geheel naar de mode van den dag, om deze belooning voortetrekken boven 't weinige dat z'n òneerlykheid hem zou opbrengen, gezwegen nog van de onaangenaamheden die ze hem berokkenen zou. Gyzelf hebt gehoord, *Kami*, hoe hy in de taal der volkswysheid de eerlykheid prees als „langer durende.”

450 – Dit is zoo, vreemdeling die niet ontbloot zyt van eenige scherpzinnigheid. Maar nu de andere helft van die eene deugd, die twee is?

– Daarvoor heb ik 't meisje noodig . . .

– Om de keizersnee?

455 – Neen, *Kami*, om de kuisheid.

De knecht vertrok, en 't meisje kwam. Ze zag rood van al 't Japansch dat ze zoo-even scheen geleerd te hebben.

– M'nheer, wil u aan die gele heeren vragen, of 't waar is dat hun knecht in zyn land 'n beklanten winkel heeft? En of ik 'r op rekenen kan dat-i behoorlyk voor me zal zorgen? Want ik ben niet zoo mal als GRIETJE, die loopt te bedelen met 'r kind zonder vader. . . gut né! Eerst moet ik weten . . . want, ziet u op me fatsoen ben ik gesteld. En om nou 'n goeie dienst te verliezen, voor 'k zeker ben da'k niet zal rondloopen als GRIETJE ,

460 die nergens te-recht kan omdat ze geen eerlyk meissie is . . .

465 – Genoeg, o dienstmaagd die 'n eerlyk meissie zyt, ge kunt gaan. Neen, dit nog: hoe staat het met uw japansche les?

– Och, dat zou wel schikken, m'nheer . . . als ik maar zeker ben dat-i in zyn land 'n beklanten winkel heeft, en dat ik niet

470 als GRIETJE . . .

– En uw hollandsche lessen?

– . . . Hyzelf heeft maar zes gulden in de week, m'nheer , en den kost. U begrypt dus dat, 'k later niet graag als GRIETJE . . .

475 – 't Is wel, ge kunt terugkeeren tot uwe lessen, o deugdzame dienstmaagd! Hebt ge begrepen, *Kami*, hoe deze kamerstoffende

~~~~~  
 vrouwspersoon vervuld is van de deugden des daags, als 'n hollandsche Regeering?

– Zeer wel, o buikelooze onderzoeker die waarheid perst uit maagden en dienstknappen. Maar mag je deze twee exemplaren  
 480 beschouwen als toonbeelden van 't geheel?

– Ik geloof ja, *Kami*. Ge hebt gehoord hoe 'n volksspreekwoord de eerlykheid meet by de el, zooals gylieden de stukken zyde die ge my niet ten-geschenke gaaft, en hoe de deugdlievende  
 485 maagd haar Japansche studien afhankelyk maakte van de goedheid des onderwyzers. Zóó, *Kami*, is 't overal. In de hoogere klasse der maatschappy is men niet gewoon de dingen zoo by den rechten naam te noemen, doch in den grond der zaak komt alles neer op . . . GELD!

Wanneer ik, die niet deugdzaam ben, iemand vond die zwaker was dan ik, en 'k zou zoo-iemand dwingen voor my te arbeiden zonder loon, om zelf in luiheid te leven van de vruchten zyner handen, zou dit worden gehouden voor oneerlyk, tot op 't oogenblik dat ik spoorwegen kon aanleggen van 't gestolene. Dit kunt gy weten, o *Kami*, die sterkte en geduld hadt om zittingen bytewonen van de Kamers die 't Nederlandsche volk niet  
 495 vertegenwoordigen.

Als ik iemand sloeg en geeselde, of opsloot en deed omkomen van honger, zou dat worden beschouwd als ondeugdzaam, wyl men my vragen zou naar 't batig saldo, dat ik niet zou kunnen toonen. Maar in den Haag hebt gy gezien, hoe de eerlykste mannen uit zeventig dorpen heel tevreden zyn over de deugd eener Regeering die 'tzelfde doet zonder de minste schaamte. Hebt ge in de Kamers iemand zien blozen, o *Kami*, om 't verdeelen van 't batig slot?

505 – , Neen, 'k moet erkennen dat die heeren 'n rustig gewetenschenen te bezitten. Er waren 'r by, die buiken hadden . . . o, zwellende van deugd!

– En die ze nooit opensnyden, *Kami*, dat jammer genoeg is. En 't ander gedeelte van de deugden des daags die met 'r tweën



~~~~~

510 één zyn, ook dat, *Kami*, is overal 'tzelfde. Ziehier de krant:

Getrouwd: M'nheer Jansen

met

Juffrouw Pieterse.

Juffrouw PIETERSE is nu mevrouw JANSEN. Dit wil zeggen:

515 m'nheer JANSEN heeft aan juffrouw PIETERSE *beloofd* dat-i 'r niet zou laten rondloopen als GRIETJE. Dit heeft-i beloofd onder getuigen, op 't stadhuis. En z'n naam heeft-j in 'n boek geschreven, waarin men later precies vinden kan wie de vader is van juffrouw PIETERSE's kinderen, om uittemaken wie 't schoolgeld

520 moet betalen, en de rekening van 't vaccineeren.

Wanneer nu juffrouw P. was gaan samenwonen met m'nheer J. vóór of zonder die belofte in dat boek op 't stadhuis, zou ze beschuldigd zyn van onkuisheid. Haar kindertjes had men dan onecht genoemd, of: *natuurlyk* . . .

525 – En hoe heeten die kinderen nu?

– Onnatuurlyk en echt, o *Kami* wiens geest onverzadelyk is als de roofzucht van 'n christenstaat. Nu zyn die kinderen *echt* uit overmaat van onnatuurlykheid. Maar de hoofdzaak komt neer op geld. Toen de heer JANSEN op de knieën viel, om op gepaste

530 wyze aan juffrouw PIETERSE te vertellen dat-i 'r wou verheffen tot de moeder zyner aanstaande kinderen, hing haar kuisheid af van de vraag of-i in staat was haar te bewaren voor 't rondloopen als GRIETJE. "

De heer JANSEN schynt 'n welbeklanten winkel gehad te hebben. Als juffrouw P., zonder dien winkel, geantwoord had: *met plezier!* of: *je bent wel vriendelyk!* of zelfs: *ik zal 'r me op beslapen* . . . dan ware juffr. P. heel onkuisch geweest. Nu is ze deugdzaam, en zelfs grootsch op 'r deugd, want, ge ziet het, ze vertelt aan de heele wereld dat ze voortaan samenwoont met m'nheer

540 JANSEN.

– Wie heeft die deugd uitgevonden, of is daarover verschil van gevoelen, zooals over de boekdrukkunst.

~~~~~

- Noch die deugd, noch die kunst *is* uitgevonden. De omstandigheden noopten tot de *toepassing* van iets dat bestond, o
545 *Kami*. De behoefte aan kennis noopte tot sneller verspreiding van denkbeelden, en men koos daartoe de lang bekende manier van 't drukken, die vroeger alleen dáárom niet werd aangewend, wyl de mindere behoefte de kosten niet zou vergoed hebben. En de kuisheid, o *Kami* die verkeerd deedt my afte leiden
550 van m'n onderwerp, de kuisheid bestaat *niet*. 't Is de toepassing van een der vele manieren waarop men zuinigheid verheft tot 'n principe, en deugd maakt uit de duurte der voedingsmiddelen. In den beginne, o *Kami*, waren alle kinderen onecht, en 't kwam niemand in den zin, 'n meisje te verachten omdat ze
555 moeder was. 't Zou geweest zyn, alsof men boos werd op 'n bloem, wyl ze zich verstout had overtegaan van knop in bloem. Dit bleef zoo, tot 'r schraalte kwam aan voeding. Men beduidde de jonge meisjes dat zy te zorgen hadden voor 't onderhoud van hare kinderen.
560 Zy namen daaruit aanleiding, vooraf te informeeren of de kandidaat-vader 'n beklanten winkel had? Velen zeiden ja, en soms wàs 't ook zoo. Maar er waren er, die in weerwil hiervan, toch geen zorg droegen voor hun kinderen. Ze hielden zich als wisten ze van niets, wanneer deze of
565 gene jonge moeder hen uitnoodigde om de zorgen voor 't gezin met haar te deelen. Om deze ontkenning voortekomen, stelde men vast dat 'r huwelyken zouden gesloten worden, en dat ieder die vader worden wou, dit eerst moest verklaren. Hierin, o *Kami*, ligt wel
570 iets goeds. Maar niet goed is 't, dat men 't deed voorkomen alsof 'n meisje dat iemand geloofde op z'n woord, zònder die openlyke verklaring, minder braaf was dan 'n ander. Hoogstens is ze schuldig aan onvoorzichtigheid, omdat ze vergat dat de harten der menschen boos zyn, 'tgeen toch ieder weten kan.
575 Ik zeide u, in den beginne was dit anders, o *Kami*. De uitvinding van 't woord kuisheid . . .

~~~~~  
 – Ge zeydet, die eene helft van de algemeene deugd – die twee is – was niet uitgevonden?

- En dit zeg ik nog, o *Kami* die overvloed van halve op-
 580 lettendheid. De *zaak* is niet uitgevonden, kon niet uitgevonden worden, wyl ze niet bestaat. Maar 't *woord* om dat niet bestaande aanteduiden, kwam in toepassing toen men 'n schrikbeeld nodig had om te waarschuwen tegen de inkrimping van de portien voedsel, ten-gevolge der verhooging van 't deeltal aanzitters. De onnoozele
 585 meisjes zelf die nu verschrikken om den klank van dat woord, weten niet dat eenmaal haar onvoorzichtigheid niet werd geteld als zonde. Maar by ons is dit lang geleden, *Kami*. Elders was 't nog zeer onlangs niet de minste schande natuurlyk te wezen. *) Ziehier 'n boekje dat zeer belangryk is †) en waaruit men zien kan dat
 590 nog voor zestig jaren in Noord.Amerika de kuisheid, in beschaafd-hongerlydenden zin, niet bekend was. „Geen onvoorzichtigheid – aldus spreekt 'n Amerikaansch Hoofd – kan 'n vrouw uit haar ouders huis verbannen; 't maakt geen verschil hoeveel kinderen zy te huis brengt; zy is altyd welkom; *de ketel is altyd*
 595 *over 't vuur, om hen te voeden,*” Ziet ge wel, o *Kami*, de heele kuisheid zit in dien ketel. Neem dien ketel weg, en terstond zult ge zien hoe de ouders 'n *woord* maken, dat 'n vloek beduidt tegen 't meisje dat 'n kindje thuis-brengt, zonder opgeschreven vader .
 – Denken die roodhuiden nog zoo?
 600 – Ik gis neen, *Kami* van gele gelaatskleur. Ik denk dat de blanke Amerikanen hun de ketels hebben afgenomen, en daarvoor wat uitgevonden woorden óver deugd in de plaats gegeven. Als nu een meisje 'n kindje krygt, dat schuldig is aan verregaande

605 *) (Noot van 1865.) Ik ben in landen geweest waar kindermoord uit schaamte, onbekend was. En ik heb die opgedrongen schaamte, en de daaruit voortvloeiende moorden, zien invoeren en toenemen met het christendom.

610 †) (Noot van 1865.) Levensgeschiedenis van *Makatai-Mesheki-Kiak* of *Zwarte Havik*, uit officieele bronnen vertaald door R. POSTUMUS. Leeuwarden, bij D. MEINDERSMA Wz.1847.

~~~~~

natuurlykheid, zal ze dit zeker doodmaken, zooals gebruikelijk is in beschaafde landen. Ziehier, o *Kami* die begeerig waart beschaving te putten uit de krant: „uit de prinsengracht is heden morgen opgehaald het lykje van 'n pas geboren kind.” Dit, of zoo-
 615 iets, leest men minstens alle weken, en wanneer men bedenkt hoeveel pasgeboren kinderen niet worden *gevonden*, die toch even onlief behandeld werden als dat wicht in de vuile prinsengracht, dan, o *Kami*, betreurt men de uitgevonden woorden óver deugd, en benydt den Amerikanen hun ketels die, steeds over 't vuur
 620 hangende, den mensch toelieten mensch te zyn in-stee van deugdzaam. *)

---

*) (Noot van 1865.) Ik ben gewoon, verkeerd begrepen te worden. Ik beweert niet dat *toegeven in lust*, als zoodanig, loffelyk is. Ik weet dat men my deze meening aanwryft, en 't is zeer zonderling dit verwyft te
 625 hooren doen aan den man die alle levensgenot opgaf voor z'n plicht, door lieden wier geheel leven één streven was naar voordeel. Doch dit daargelaten, en nu alleen doelende op 't bepaalde onderwerp in den tekst, er heeft begripsverwarring plaats. Een meisje dat moeder wordt, is schuldig aan onvoorzichtigheid in gelyke mate als de koopman die
 630 krediet geeft zonder voldoende wettelyken waarborg. Geeft hy dat vertrouwen aan *ieder*, aan *den eersten den besten*, dan is hy zeer insolide. Schenkt hy 't naar z'n beste weten aan wien hy 't waardig keurt, dan is hy verantwoord voor zichzelf, doch niet altyd voor de aandeelhouders in z'n zaken. Deze zyn – de vergelyking overbrengende op 'n
 635 meisje – hare ouders, betrekkingen, en dat gedeelte van haar omgeving, dat mèt haar de steenen opvangt, die de maatschappy werpt op den tegenspoed. En de koopman, en 't meisje dragen – noodzakelyker-wyze! – de gevolgen van hun verkeerd geplaatst vertrouwen. Maar er is 'n wyde kloof tusschen *ondeugd* en *bedrogen geloof*. Het
 640 domme vooroordeel der wereld maakt tot schande, wat zeer dikwyls *eer* zou blyken, als men wist hoeveel zielenadel vaak leidde tot het trotseeren van de maatschappy. En, omgekeerd, veelal is de zoogenaamde deugd niets dan dorheid van hart. In zeer veel gevallen heeft, by de vrouw, de zinnelykheid weinig of geen deel in het toegeven. Later verandert
 645 dit, ik weet het wel, doch in den aanvang is meestal verkeerd geleidde offerzucht de oorzaak van wat de wereld zoo wreed veroordeelt als misdryf. Er worden *zelden* meisjes verleid. Wat men daarvan leest in de boeken, is valsch – als de meeste boeken-moraal. *Ze geven zich!* Wie te braaf is om de eenvoudige schoonheid van de amerikaansche
 650 moraal te begrypen, koope zich 't hoogstbelangryk werkje van Dr. CO-

~~~~~  
 – Maar wat is de belooning van die deugdzaamheid, vroeg
Kami.

655 – Geene, *Kami*, en ook weer om en door geld. Ouders, wet-
 gevers en vorsten begrypen zeer goed dat het beloonen der deugd
 even duur zou uitkomen, als 't dragen der gevolgen van het te-
 gendeel. Daarom heeft men iets uitgevonden – 'n woord alweer,
Kami – doch zeg eens, hebt ge m'n IDEEN gelezen?

– Wel neen, we hebben aan de hoogleraren te Jedo moeten
 belooven ons daarvan te onthouden.

670 – Dan kunt ge niet weten wat ik gezegd heb in nummer **88**: woor-
 den regeeren de wereld, *Kami*. Zoo 'n „woord” nu heeft men by-gebrek
 aan 'n ketel over 't vuur – ook uitgevonden om deugd te beloonen.
 Als uw kamermeisje vol kuisheid blyft, als de knecht van uw hotel
 blyft overvloeien van eerlykheid, laat men de stumperts, zoodra

675 RONEL, over de fabrieken in 't GOOI. Daar zal men voorbeelden vinden
 van zeer on-amerikaansche, echt-beschaafd-maatschappelyke zedelykheid!
 Die christelyke fabriekarbeiders trouwen daar zeer jong en allerzede-
 lykst.. Waarschynlyk laten ze hun huwelyk inzegenen volgens 'n muur-
 lilligsch formulier (IDEEN, 279) en dan? Dan kontribueeren zy aan 'n
 680 begrafenisfonds, liever nog aan meer dan een, en laten – of doen?
*de kinderen sterven, om 'n bron van inkomst te maken uit den dood van
 hun met dat doel in 't leven geroepen kroost!*

Niet dan huiverend durft men dit gelooven, niet waar? Maar het-
 werk van Dr. CORONEL draagt alle blyken van konscientieus onderzoek,
 685 en we moeten z'n bevinding wel als wáár aannemen, wanneer we 't
 oog slaan op de manier waarop ook elders veelouders hun kinderen
 behandelen. Liefderykheid is *uitzondering*. Byna overal schynt het bezit
 van kinderen een lastpost op de levensbegrooting van geluk. Ik heb
 vaders – uit den beschaafden stand, ditmaal – zich in tegenwoordig-
 690 heid hunner dochters hooren beklagen „dat het zoo moeielyk was met.
 fatsoen van 'n meisje *aftekommen*, dat jongens zooveel beter konden
 zorgen voor zichzelf, enz.

*Moet niet 'n meisje zich getroffen voelen door de betuigingen van
 liefde, die ze ontvangt van 'n vreemde; wanneer deze de ouderlyke lief-
 695 deloosheid z~ in de schaduw stellen P Mag men haar streng veroordee-
 len als ze gelooft?”*

Alles wel bezien, geef ik de voorkeur aan de amerikaansche ketel-
 moraal. (Vgl. *overigens nummer 448 myner IDEEN, vooral de noten.*)

~~~~~

- ze niet meer kunnen arbeiden, rondlopen, precies als GRIETJE
 700 die *geen* deugdzaamheid bezat, of als iemand die dom genoeg
 was *om duizend gulden in-eens* – onder drukkende servituten! –
 voortetrekken boven *dertig jaren* rustigen „kost.” Maar ’t ver-
 schil begint na den dood. Dan, *zegt men*, komen die verkeerde
 rekenaars en GRIETJE beneden, en de anderen boven. Of ’t waar
 705 is, weet ik niet. En zy die over de plaatsen beschikken, weten
 ’t eigenlyk ook niet. Meer nog, zyzelf gelooven er niet aan.
 – Hoe kan je weten dat ze ’r niet aan gelooven?
 – *Kami*, daar zat ’n man in den schouwburg, en trachtte ’t
 schouwspel te zien. Maar dit was hem onmogelyk, omdat er zooveel
 710 menschen daar waren, die vóór hem zaten en boven hem uit-
 staken. Hy wilde gaarne ruimte maken vóór zich, om beter te
 kunnen zien, en tevens om niet te worden afgedrongen van z’n
 plaats, die wel goed wezen zou als ’t maar wat minder vol ware
 geweest om hem heen.
- 715 Wat zou hy doen, *Kami*? Hy bedacht ’n woord, dat betee-
 kende: „*na dit schouwspel wordt er ’n veel mooier stuk vertoond.*
Wie nu hier z’n plaats bewaart, zal dat mooier stuk niet zien,
maar wie terstond opstaat en heengaat, zal ’t stuk wel zien.”
 Velen geloofden hem, en gaven hun plaats op . . .
- 720 – En hyzelf?
 – *Kami*, met handen en voeten klemde de man zich vast aan
 z’n plaats. Hy vreesde te worden mee-weggedrongen door de me-
 nigte die hem geloofde, en die wegliep van ’t stuk dat vertoond *werd*,
 om remt van toegang te verkrygen tot de vertooning die komen
 725 *zou*. Me dunkt, hieruit blykt dat die man niet geloofde aan z’n
 eigen *woord*.
 En daarom, o *Kami* die vergelykingen weet overtegieten in
 nuchterheid van tale, daarom geloof ik *niet* aan ’t woord der-
 genen, die de deugdzaamhedens welke zy verkondigen, betalen
 730 met ’n munt die niets kost. En hieruit ziet ge ook op-nieuw, hoe
 de godsdienst die allerlei deugden voorschryft, eigenlyk niets an-
 ders is dan ’n aanwyzing op ’n onbekenden kassier, dien niemand

~~~~~  
ter verantwoording kan roepen. Ook dat woord *godsdiens* is 'n uitvinding der zuinigheid, o *Kami* die reeds zult opgemerkt hebben hoe 'n christen-bedelaar met z'n „God zal 't je duizendmaal loonen!” 99900 % winst biedt, op den cent dien hy u vraagt.

– Zyn er velen in dit land, die zoo denken?

– Ik zeide u reeds, o *Kami*, dat ik verkeerd geboren ben, en dus 'n uitzondering maak. Maar deze verkeerdheid openbaart zich in 't zeggen, meer dan in 't denken. Zoodra de mode der deugden die geld opbrengen en weinig kosten, begint te veranderen, zullen zeer velen beweren dat ze precies van m'n idee waren. Doch thans zwygen zy, alsof ze den man geloofden, die zich vastklemt aan z'n plaats.

745 – En staan op?

– Geenszins, o *Kami*! Ook zy klemmen zich vast, en vinden 't niet onaangenaam dat er 'n *Woord* werd gesproken, dat hun wat ruimte zal verschaffen. Daarom juichen zy de verkondigde boodschap toe, al weten zy even goed als ik dat ze valsch is.

750 – En de arme geloovers die opstonden, en weggingen om later terug te komen?

– Waarschynlyk vinden ze 'n gesloten deur, o diep-onderzoekende *Kami*. Of beter, Ik gis dat ze niet in de gelegenheid zullen wezen terug te komen in 't geheel.

755 – En vinden je wetgevers 't goed, dat men alzo de lichtgeboovigen bedriegt met onware woorden.

– Zekerlyk, *Kami*. Zelfs laten ze 't volk belasting opbrengen om de menschen in 't leven te houden, die zulke woorden spreken. Ziehier in de krant 'n verslag der zitting . . .

760 – Om 's hemelswil, vreemdeling van ongepaste begrippen, bedenken dat we die zitting bywoonden . . .

– 't Is waar, zeer geduldige *Kami* . . . *non bis in idem!* Wilt ge dus heden liever niet hooren wat er in de krant staat.

– Een andermaal! Nu gaan we de een-of-andere zeldzaamheid bezoeken . . . 'n diamantslypery, of 'n vondelingshuis.

765 – Ik heb u reeds gezegd, *Kami*, dat men hier de pasgebo-

~~~~~

ren kinderen in 't water gooit. Van uw scherpzinnigheid had ik,
verwacht dat ge, nu eenmaal in zoo'n deugdzaam land zynde, niet
gelooven zoudt aan vondelingsgestichten die de zeden bederven.

770 – Wat noem je zeden?

– Zeden zyn monsterbiljetten waarop men de deugden van
den dag schildert, de modeplaatjes van 't hart.

– Wie maken die?

– Dit is 'n geheim, *Kami*. Maar volgen moet men ze, op-straffe

775 van doortegaan voor tuchteloos, en verkeerd geboren. Hebt ge wel
eens iemand gezien die 'n bochel had?

– Heel dikwyls, vooral hier-te-land.

– Welnu, 'n bekwame kleermaker weet zoo'n bochel nagenoeg
onzichtbaar te maken met watten en balein. Wie nu 'n bochel

780 heeft in z'n ziel . . .

– Op z'n ziel, zei de tolk.

– Op z'n ziel, *Kami* die nauwkeurigheid beoefent in voor-
zetsels. Wie nu zoo'n gebochelde ziel heeft, abonneert zich op 't
een-of-ander zedenreglement, dat tevens de adressen opgeeft

785 waar de watten en 't balein te-koop zyn. Er is in dien handel
veel konkurrentie.

– Welke watten zyn de beste?

– Dit hangt af van 't Geloof, *Kami*.

– Wat is dat?

790 – Geloof is de vrywillige cellulaire gevangenis van 't verstand.

– Bedoel je hiermee dat de menschen die gelooven, geen
verstand hebben.

– Wel neen . . . dan viel er niets optesluiten. Integendeel, hun
verstand komt heel goed voor den dag zoodra er belang in 't

795 spel is. 't Is hiermee aldus, *Kami*. Wanneer ge 'n knecht uit-
zendt naar den winkel van 'n geldhandelaar, met de boodschap:
„kompliment van *Kami*, en *Kami* laat vragen om fondsen” dan

zal die wisselaar uw knecht terugzenden met 'n verzoek om be-
wys dat hy werkelyk door *U* is gezonden. Dit nu is 'n blyk dat

800 zoo'n geldman inderdaad verstand hééft. Maar zoodra iemand hem


~~~~~  
 komt vertellen dat-i gezonden is door God om z'n ziel te repareeren, dan sluit-i dat verstand op, en betaalt heel gewillig watten en maakloon, zonder te vragen of de boodschapper behoorlyk gekwalificeerd is.

805 En nu, *Kami*, neem ik afscheid, ik ga *Ideën* schryven. Komt ge te Amsterdam?

– Ach . . . ja!

– Daar hoop ik u weertezien in Artis . . . in 't Park . . . of by deze of gene andere tentoonstelling van nederlandsche beschaving. *) Dag, *Kami*, bewaar uw buik.

810

– Dag, man van verkeerde geboorte, tracht er een te krygen.

– 't Is niet de moeite waard, *Kami*.

*) (*Noot van 1865.*) Sommigen zullen zich herinneren hoe fyn beschaafd de nederlandsche christenen en christinnen zich by die gelegenheden hebben aangesteld. De JAPANERS hebben uitgeroepen: „de leer die zulke menschen vormt, moet zeker wel de ware zyn!” En ze hebben zich terstond bekeerd tot een van de ware gelooven, die sedert eeuwen HOLLAND maken tot 'n lusthof van den HEER, met recht, voor z'n belyders, van privatieve jacht op welvaart, ten-koste van de arme drommels die verkeerd gelooven.

815

(*Noot van 1875.*) Het eerste gedeelte van dit stukje verscheen als feuilleton in 't „*Handels- en Effectenblad*.” De aandeelhouders liepen te-hoop, en bedreigden den Directeur van die courant met allerlei akeligheid, indien hy niet terstond 'n eind maakte aan de publikatie van zulke infame denkbeelden. Men ziet, als feuilletonist heb ik weinig *chance*. Ook m'n *Millioenen-studiën* immers in 't „*Noorden*” moesten afgebroken worden, en wel: „*omdat de lezers er niets van begrepen*.” Er bleek alzoo . . .

820

neen, ik weet niet wat er uit dit alles blykt, en m'n onzekerheid omtrent de respektieve hoedanigheden van m'n werk en van zekere lezers of „aandeelhouders” wordt te grooter, omdat zoowel de *Millioenen-Studiën* als deze *Japansche Gesprekken* nog altyd springlevend zyn – wat ze waarschynlyk blyven zullen – terwyl de couranten waarvoor die stukken niet goed genoeg waren, aan uitteering bezweken. 't Schynt alzoo dat „aandeelhouders” zich wel eens vergissen in hun eigen zaakjes,

825

Wat me met het oog op 't slot van m'n *Idee 1249* groot genoeg doet.

835

Wat overigens den inhoud, en vooral wat den *vorm* dezer „*Gesprekken*” aangaat, ook hier alweer moet ik aandringen op 't beoefenen der moeielyke kunst van lezen. We mogen, geloof ik, voor 'n *satire* minstens

~~~~~

- de aandacht vorderen, die men vroeger gewoon was aan 'n preek te
 840 besteden.
 Het is volstrekt m'n bedoeling niet, stukjes als 't hier behandelde
 uittegeven voor zoo diep van zin, dat de lezing daarvan byzondere in-
 spanning vereischen zou, maar wel mag ik voor 'n publiek als 't onze
 de opmerking maken, dat 'n satire behoort te worden opgevat . . . als 'n
 845 *satire*. Men is gewoon – nog-al napraterig soms, en zeer dikwyls op
 betwistbaren grond – den geest der franschen te roemen. Met minder
 onnauwkeurigheid drukken anderen zich uit, wanneer ze spreken van
 fransche *geestigheid*, 'n eigenschap die van naby gezien gewoonlyk neer-
 komt op woordspelingen, en meestal slechts 'n uitvloeisel is van de ar-
 850 moede der taal. Vanwaar echter komt het, dat 'n hollandsch auteur die
 iets geestigs voortbrengt, zich als 't ware moet verontschuldigen over
 z'n stoutheid, om niet – zooals my by die twee overleden couranten
 te-beurt viel – buiten de deur te worden gezet? Wat is de reden dat
 men in Holland geen geest -of geestigheid dan, als men wil – be-
 855 grypt? Is 't 'n fatsoenszaak? In dit geval verklaar ik me gaarne in-
 kompetent. Laat ons op letterkundig terrein blyven, waar:
tous les genres sont bons, hors le genre ennuyeux.
- Of men 't met de in deze *Japansche Gesprekken* . . . geenszins ontwik-
 kelde, maar kaustiek aangeroeerde denkbeelden ééns is, mag voorloopig
 860 'n kwestie blyven. De vraag is of er niet in onze litteratuur gebrek
 heerscht aan dergelyke losse, luchtig behandelde, stukken? Of we niet
 in den regel wat houderig zyn, wat preekerig, wat verkathechizeerd?
 Velen zullen dit met my eens wezen, en juist daarom moet ik hier haastig
 de waarschuwing byvoegen: *ne forcez pas votre talent!* Valsche geestig-
 865 heid . . . nu, zóó misselyk als zoeterige valsche gemoedelykheid is ze wel
 niet, maar toch niet aantebevelen. Hoofdzaak is voorloopig dat men niet
 terstond iemand aan de deur zet, omdat-i ook op luchtigen toon iets
 weet te zeggen, dat de moeite van 't overwegen waard is.
- Wat de voor-de-hand liggende – zeer geestige – aanmerking aan-
 870 gaat, dat ikzelf m'n *Japansche Gesprekken* geestig schyn te vinden . . .
 wel zeker, zóó kwamen ze my onder de korrektie dezer nieuwe uitgaaf
 voor. Wie 'r anders over denkt, mag 't zeggen. Hy zal wel doen, by
 die gelegenheid als geloofsbrief vóór z'n gezag in-zake „letterkundige
 smaak” 'n beter staaltjen overteleggen van z'n eigen geest, dan dat afge-
 875 orgeld deuntjen over bescheidenheid. Dan zal de leek kunnen verge-
 lyken en wyzer worden. Ik ook. Hierom namelyk is 't me – met of
 zonder bescheidenheid – te doen.
